

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 502.72(477.41)

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ НОВИХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.В. Коніщук

*доктор біологічних наук, старший науковий співробітник
завідувач відділу охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття
і природозаповідання*

В.П. Ландін

*доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник
завідувач відділу радіоекології в агросфері*

О.І. Шкуратов

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
завідувач відділу економіки природокористування в агросфері*

Інститут агроекології і природокористування НААН

Станом на 1.01.2016 р. відсоток заповідності території Київської області сягнув до 4,06%. Після організації Чорнобильського біосферного заповідника показник зростає втричі — 12,14% (341311,7147 га). Найпоширенішою категорією природно-заповідного фонду є заказники (98 об'єктів), пам'ятки природи (61). Незначна кількість об'єктів загальнодержавного значення (23), але за площею вони значно перевищують площу об'єктів місцевого значення: 70,7 і 29,3% відповідно. Досі немає природних заповідників. Є три національні природні парки: Голосіївський, Білоозерський, Залісся. Недостатня робота щодо організації та створення заказників місцевого значення. Серед запропонованих 22 заповідних об'єктів найбільш екосозологічно цінні: регіональний ландшафтний парк «Яготинський імені Гетьмана Кирила Розумовського», заказники «Оранський» (ландшафтний), «Косівський» (іхтіологічний), «Миронівський» (ботанічний), «Стайківські обрії» (зоологічний), «Неграші-Музичі» (гідрологічний), «Чорний ліс» (ландшафтний), «Шандрівський ліс» (лісовий).

Ключові слова: екомережа, природно-заповідний фонд, біосферний заповідник, національний природний парк, регіональний ландшафтний парк, заказник, пам'ятка природи, Київська область.

У 2015 р. Інститут агроекології і природокористування НААН підготував, погодив та передав заключні Звіти про науково-дослідні роботи «Визначення територій, на яких планується створення до 2020 року репрезентативних і поєднаних між собою природоохоронних територій» для Київської області (ДР УкрІНТЕІ № 0115U004575) та «Розроблення проектів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та організації їх територій» у Київській області (ДР УкрІНТЕІ № 0115U005591), (науковий керівник НДР В.В. Коніщук) до Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації.

Зважаючи, що відсоток заповідності (відношення природоохоронних територій до загальної площі) Київської області невеликий (4,06%, в Україні в цілому — 6,76, а середньоєвропейський показник ~10–15%), проведення науково-дослідних робіт щодо виявлення й рекомендацій перспективних природоохоронних територій (об'єктів) — дуже актуальне,

пріоритетне завдання збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.

Основним принципом природозаповідання є фізикогеографічний, екосистемний підхід із акцентом збереження типових і раритетних комплексів усіх районів, типів середовищ, осередків рідкісних угруповань (ценозів), видів флори та фауни. У цьому аспекті Київська область досить строката щодо ландшафтної мозаїчності, за фізико-географічним районуванням вона знаходиться в лісовій та лісостеповій зонах [1].

Екомережа області ґрунтується на двох екокоридорах: Поліському (широтному) та Дніпровському (меридіональному). Ці коридори транскордонні й пов'язані з кількома країнами — Російською федерацією, Білорусією, Польщею. Через територію області проходять міграційні шляхи перелітних птахів (Балтика — Чорне море, Північ Європи — Африка і Близький Схід). Два водно-болотні угіддя — «Північно-східна частина Київського водосховища» і «Ділянка Дніпра між Києвом та

Україною» — перспективні для внесення до Рамсарського списку як міжнародно цінні для збереження водоплавних птахів.

До Червоної книги України [2, 3] в межах Київської області включено 142 види флори (судинні рослини — 115, водорості — 12, мохи — 7, лишайники — 1, гриби — 18 видів) і 173 види фауни (безхребетні, в тому числі комахи — 96, міноги — 1, риби — 13, плазуни — 4, птахи — 28, ссавці — 31 вид).

На офіційному рівні в Київській області, згідно з Рішенням Київської обласної ради від 7.02.2012 р. № 285-15-VI охороняються регіонально рідкісні, зникаючі види флори і мікобіоти, зокрема: вищі судинні рослини (145 видів), мохи (18), водорості (32), лишайники (36), гриби (49). Відповідно до Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.09.2012 р. № 467 у Київській області охороняються регіонально рідкісні, зникаючі види фауни, з яких: ракоподібні (1 вид), моллюски (3), павуки (3), комахи (29), риби (5), земноводні (6), плазуни (5), птахи (26), ссавці (13) [4].

В області охороняються ландшафти і види з міжнародним статусом, ратифікованих Україною природоохоронних угод: Червоний список Міжнародної спілки охорони природи видів, яким загрожує зникнення; Європейський червоний список тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі; Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971); Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори із загрозою зникнення (Вашингтон, 1973); Конвенція про збереження дикої фауни та флори і природних середовищ у Європі (Берн, 1979); Конвенція про охорону мігруючих видів дикої фауни (Бонн, 1979); Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992); Європейська ландшафтна конвенція (Флоренція, 2000) та ін.

На загальнодержавному рівні охорона біорізноманіття забезпечується природоохоронним законодавством, Червоною книгою України, Зеленою книгою України, екомережею та природно-заповідним фондом (ПЗФ).

Для проведення дослідження використано власні матеріали звітів НДР «Визначення територій, на яких планується створення до 2020 року репрезентативних і поєднаних між собою природоохоронних територій», «Розроблення проектів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та організації їх територій» у Київській області, наукові обґрунтування об'єктів ПЗФ, а також довідкові, літературні дані [1–10].

Об'єкт дослідження — перспективні, екосозологічно цінні території для створення об'єктів природно-заповідного фонду. Предмет дослідження — наукове обґрунтування об'єктів ПЗФ Київської області. Мета роботи — науковий супровід оптимізації екологічної мережі та фахове обґрунтування нових, особливо цінних, природно-заповідних територій. Методи дослідження — екосозологічний аналіз, бібліографічний огляд, математично-статистичний аналіз, польові експедиції, рекогносцирування, камеральне оброблення.

На жаль, у Київській області досі немає природних заповідників, хоча вони існували раніше: Конча-Заспа (площа 1432 га, 1923–1934 рр.), Гористе (167,4 га, с. Старосілля, біостанція АН УРСР, відкрита В.І. Вернадським, 1931–1951 рр.), Чорнобильський (ініціював створення академік П.С. Погребняк, 1949 р., остаточно не був організований). Тому доцільно відновити природні заповідники з додатковим обстеженням, скоригувати межі після того, як там були проведені вирубки, забудови і затоплення Київським водосховищем.

Нині функціонує Голосіївський національний природний парк (площа 4525,52 га; Указ Президента України № 794/2007, у межах м. Київ), у стадії становлення два національні природні парки — «Білоозерський» (площа 3658,22 га) та «Залісся» (13548,5 га; Указ Президента України № 1948/2009). Останні організовані на місці мисливських господарств у відомстві Державного управління справами при адміністрації Президента України.

З метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів Полісся, забезпечення підтримки та підвищення бар'єрної функції Чорнобильської зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення, стабілізації гідрологічного режиму та реабілітації територій, забруднених радіонуклідами, сприяння організації та проведенню міжнародних наукових досліджень на площі 226964,7 га (Іванківський, Поліський райони) створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник (Указ Президента України № 174/2016 від 26.04.2016 р.). Матеріали щодо створення, екосозологічної цінності заповідника наведені нами раніше [5].

Найпоширенішою категорією природно-заповідних територій області є заказники загальнодержавного та місцевого значення (98 об'єктів), пам'ятки природи (61), які створюються з метою збереження і відтворення природних комплексів або їх окремих компонентів. Незначна кількість природно-заповідних об'єктів загальнодержавного значення (23), але за площею вони значно перевищують

площу об'єктів ПЗФ місцевого значення: 70,7 і 29,3% відповідно. Порівняно з усією Україною це відношення подібне — 71,95 і 28,05%; це пояснюється тим, що останнім часом створено великі за площею національні природні парки, заказники (табл. 1).

Варто уточнити, що за 2015 р. збільшено території ПЗФ в Херсонській (на 80177,8 га), Чернігівській (6125,68 га), Київській (2006,4 га), Дніпропетровській (933,0 га), Запорізькій (833,6 га) областях. Заказник «Філофорне поле Зернова» (402500,0 га) в північно-західній частині акваторії Чорного моря (виключна (морська) економічна зона України) в ПЗФ розглядається окремо. В останньому кадастрі ПЗФ (2013 р.) категорії «заповідні урочища» не було у зведеній таблиці, тому цю інформацію ми врахували в табл. 1.

Після повноцінної організації Чорнобильського біосферного заповідника відсоток запо-

відності Київщини зростає втричі — з 4,06 до 12,14% (341311,7147 га), а для України в цілому, станом на 1.01.2016 р., — до 6,76% (4082780,55 га). Спостерігається позитивна динаміка збільшення площ ПЗФ: 2006 р. — 1,1%, 2009 р. — 3,6%, 2012 р. — 3,99%, 2016 р. — 4,06%, фактично за 1991–2015 рр. показник зріс майже в 10 разів (із 13,0 до 114,4 тис. га) (табл. 2).

Залишається актуальним створення об'єктів ПЗФ місцевого значення. Адже в 2015 р. створено лише один ландшафтний заказник місцевого значення «Зачарована Десна» площею 2006,4 га. У Згурівському районі в 2016 р. організовано гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Болото Перевід» площею 561 га (Указ Президента України № 312/2016).

Варто зауважити, що не завжди значна площа об'єкту визначає екосозологічну цінність, часто малі території дуже раритетні,

Таблиця 1

Структура природно-заповідного фонду України (на 1.01.2015 р.)

Найменування об'єктів ПЗФ	Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Усього	
	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га / %
Біосферні заповідники	4	252146,10	—	—	4	<u>252146,10</u> 6,16
Природні заповідники	19	205295,67	—	—	19	<u>205295,67</u> 5,02
Національні природні парки	48	1231031,30	—	—	48	<u>1231031,30</u> 30,09
Регіональні ландшафтні парки	80	779902,65	—	—	80	<u>779902,65</u> 19,06
Заказники	309	460067,31	2812	919211,32	3121	<u>1379278,63</u> 33,72
Ботанічні сади	18	1863,21	10	127,02	28	<u>1990,23</u> 0,05
Зоологічні парки	7	111,45	6	342,37	13	<u>453,82</u> 0,01
Дендрологічні парки	19	1472,88	38	313,89	57	<u>1786,77</u> 0,04
Пам'ятки природи	132	5776,37	3279	120992,28	3411	<u>126768,65</u> 3,10
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	89	5713,48	473	8154,0	562	<u>13867,48</u> 0,34
Заповідні урочища	—	—	811	98642,0	811	<u>98642,0</u> 2,41
РАЗОМ	725	2943380,42	7429	1147782,88	8154	<u>4091163,30</u> 100%

Джерело: за даними Міністерства екології та природних ресурсів України.

Природно-заповідний фонд Київської області

Найменування об'єктів ПЗФ	Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Усього	
	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га/%
Національні природні парки	2	17206,72	–	–	2	<u>17206,72</u> 15,04
Дендрологічні парки	1	405,8	–	–	1	<u>405,8</u> 0,35
Регіональні ландшафтні парки	–	–	2	5156,2	2	<u>5156,2</u> 4,51
Заказники	15	62715,9	83	26251,435	98	<u>88967,335</u> 77,74
Пам'ятки природи	2	92,0	59	362,885	61	<u>454,885</u> 0,40
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	3	488,5	11	185,8747	14	<u>674,3747</u> 0,59
Заповідні урочища	–	–	17	1571,7	17	<u>1571,7</u> 1,37
РАЗОМ	23	80908,92	172	33528,0947	195	<u>114437,0147</u> 100

Джерело: за даними Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації.
Примітки: станом на 01.01.2016 р., (без м. Київ).

з унікальними, рідкісними видами рослин і тварин. У процесі погодження і рекомендовані до створення Національні природні парки «Дніпровсько-Тетерівський» (площа 30400 га, передбачено Указом Президента України № 1129/2008), «Дівички», «Подесення», «Росичі», а також заказники, заповідні урочища тощо [6].

Найбільший відсоток заповідності територій в Іванківському, Броварському, Миронівському, Бориспільському, а найменший — Таращанському, Рокитнянському, Барішівському, Сквирському районах, що пов'язано зі ступенем сільськогосподарської освоєності угідь.

Підставою створення нових об'єктів природно-заповідного фонду є закони України «Про природно-заповідний фонд України», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки», «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про збереження вікових дерев» № 522 від 5.10.2009 р., наукове обґрунтування. Відповідно до положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.», указів Пре-

зидента України від 23.06.2005 р. № 838 «Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні» та від 14.08.2009 р. № 611 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні», доручення голови Київської обласної державної адміністрації від 05.10.2012 р. № 107-1 за підсумками розгляду на засіданні колегії облдержадміністрації від 27.09.2012 р. питання «Про розширення існуючих та створення нових територій і об'єктів ПЗФ», а також з метою недопущення знищення та руйнування внаслідок господарської діяльності цінних в екологічному та науковому відношенні природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу, забезпечення екологічної рівноваги в Київській області виникла необхідність створення таких охоронних об'єктів: ландшафтного заказника «Оранський» (с. Оране, Іванківський район, 100,0 га), іхтіологічного заказника «Косівський» (Володарський район, 42,0 га), гідрологічної пам'ятки природи «Володимирова криниця» (с. Великі Дмитровичі, Обухівський район, 0,3 га), ботанічних пам'яток природи «Три дуби» (с. Старе, Бориспільський район, 0,03 га), «Катеринин дуб» (с. Сошників, Бориспільський район, 0,02 га) та «Володимира дуби» (с. Нові Петрівці, Вишгородський район, 0,02 га). Підготовлено проекти створення територій і об'єктів при-

родно-заповідного фонду та організації їхніх територій.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Оранський». Об'єкт знаходиться в межах нижньої течії річки Тетерів. Осушена заплава розташована біля екс-мисливського господарства «Дніпровсько-Тетерівське». Комплекс являє собою кілька стариць (заплавних озер). При температурі води +32,0 °С кислотність (рН) становить 9,03 (лужне середовище), електропровідність — 229MS, загальна мінералізація (сухий залишок TDS) — 151 ppm (мг/л), рівень солей (SALT) — 114 ppm (мг/л). Стариця Стара Піка майже повністю заросла *Lemna trisulca* L., *L. gibba* L., *L. minor* L., *Spirodela polyrrhyza* (L.) Schleid., *Stratiotes aloides* L. У прибережній ділянці домінує *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha latifolia* L. та ін. Стариця Мала Осиновиця представлена *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha latifolia* L., *Salvinia natans* (L.) All. (Червона книга України), *Stratiotes aloides* L., *Nuphar lutea* (L.) Smith., *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Ceratophyllum demersum* L., *Butomus umbellatus* L., *Alisma plantago-aquatica* L., *Sagittaria sagittifolia* L., *Carex acutiformis* Ehrh., *Potamogeton natans* L. та ін. Стариця Велика Осиновиця представлена *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha latifolia* L., *Salvinia natans* (L.) All., *Stratiotes aloides* L., *Nuphar lutea* (L.) Smith., *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Ceratophyllum demersum* L. та ін. Наявні залізисті конкреції, нитчасті водорості. У межах стариць трапляються фітоугруповання із Зеленої книги України із *Nuphar lutea* (L.) Smith., *Nymphaea candida* J. et C. Presl. Тут ростуть також *Alisma plantago-aquatica* L., *Sagittaria sagittifolia* L., *Iris pseudacorus* L., *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Ceratophyllum demersum* L., *Cardamine pratensis* L. та ін. Серед видів включених до Червоної книги України, відмічено *Salvinia natans* (L.) All. Поруч із водоймами утворилися вторинні ксерофітні луки, на найбільших піщанистих підвищеннях сформувались локалітети *Pinus sylvestris* L., *Quercus robur* L., ростуть регіонально рідкісні *Allium rotundum* L., *Gentiana pneumonanthe* L., *Iris sibirica* L. та ін. Біля водойм наявні завалені осики, верби від погризів *Castor fiber* L. До Додатку III Бернської конвенції включені птахи: *Egretta alba* L., *Anser erythropus* L. (охороняється згідно з Червоним списком МСОП), *Porzana parva* Scopoli, *Calidris alba* Pallas, *Sterna hirundo* L. (охороняються згідно Бонської конвенції). На регіональному рівні охороняються деякі види риб: *Petroleuciscus borysthenicus* Kessler, *Cottus gobio* L. Відмічені археологічні артефакти (глиняний посуд), є інформація про давньоруські,

скіфські поселення. У структурі екомережі це Дніпровсько-Тетерівська ключова територія місцевого значення в Поліському та Дніпровському екокоридорах.

Іхтіологічний заказник місцевого значення «Косівський». Водно-болотне угіддя в межах басейну річки Рось. Дно річки на гранітах, перекритих піщаними породами. Акумуляція продуктів ерозії проявляється на невеликих площах у заплавах. Уздовж річки сформувалася типова водно-болотна рослинність. На березі ростуть верба, береза, тополя та чагарникова рослинність. У річці є фітоценози з *Nuphar lutea* (L.) Smith; угруповання охороняються згідно із Зеленою книгою України. Різноманіття раритетної компоненти фауни таке: їжак європейський, вечірниця руда; види охороняються згідно з додатками II–III Бернської конвенції. Вводяться понад 20 видів риб: ялець звичайний (Червона книга України), плітка, краснопірка, верховодка, вівсянка, гірчак європейський, чебачок амурський, пічкур звичайний, короп, сріблястий карась, щипавка звичайна, минь річковий, сом європейський, лящ, в'юн звичайний, щука, триголкова колючка, судак звичайний, окунь звичайний, йорж звичайний, бичок пісочник і цуцик та ін. Шість видів риб з Додатка № III Бернської конвенції: гірчак, вівсянка, щипавка звичайна, сом, бичок пісочник і цуцик. Водиться рак річковий (широкопалий). З комах, занесених до Червоної книги України, наявні махаон, подалірій, бражник Прозерпіна, стрічкарки малинова і блакитна. Охоронний статус мають птахи: чорний лелека, рибалочка, чаплі біла, сіра, руда. Територія має водоохоронне, ландшафтоутворююче значення.

Гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Володимирова криниця». Об'єкт являє собою джерело, колодязь і прилеглі луки. При температурі води +12 °С кислотність (рН) становить 7,28, електропровідність — 420MS, загальна мінералізація (сухий залишок TDS) — 278 ppm (мг/л), рівень солей (SALT) — 210 ppm (мг/л). Центральна частина урочища представлена осоково-злаковими луками за участі різнотрав'я. З дерев по периметру трапляються *Quercus robur* L., *Salix fragilis* L., *Populus tremula* L. Джерело окультурене, наявна дерев'яна огорожа, стоїть капличка, в колодязі є можливість набрати цілющої води, поруч облаштована купіль. Абсолютна висота місцевості 153 м. Географічні координати: 50°12'08,2", 30°30'27,4" сх. д.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Три дуби». Три великі дуби та кілька менших ростуть уздовж піщанистої дороги обабіч схилу пагорба. Фіто-санітарний стан дерев задовільний (хлорозу, некрозу немає), крони

не суховершать. Окремі дуплисті порожнини заплomboвані бетоном і цеглою. Едафотоп представлений легкосуглинистим вилуженим чорноземом на дрібнопилуватому потужному лесі. Південна експозиція схилу добре освітлена, розвивається ксерофітна трав'яна рослинність. Перший, найбільший, дуб черешчатий (*Quercus robur* L.) обгороджений металевим цепом і стовпами. Периметр (обхват) стовбура становить 6,3 м. Вік — приблизно 500 років. Висота дуба 30 м. Площа крони 392,77 м². Абсолютна висота місцевості 118 м. Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°09'03,5" пн. ш. і 31°04'21,8" сх. д.

Другий дуб висотою 25 м, периметр (обхват) стовбура 5,3 м, вік 450 років. Площа крони 295,5 м². Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°09'04,9" пн. ш. і 31°04'19,6" сх. д.

Третій дуб висотою 25 м, периметр (обхват) стовбура 4,8 м, вік 450 років. Площа крони 264,0 м². Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°09'05,1" пн. ш. і 31°04'18,5" сх. д.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Катеринин дуб». Едафотоп представлений слабозвинутим дерново-слабопідзолистим ґрунтом борового типу на першій надзаплавній терасі р. Карань. Абсолютна висота місцевості 95 м. Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°05'07,6" пн. ш. і 31°07'43,1" сх. д. Ділянка добре освітлена, конкуруючих дендрофітів немає. Периметр (обхват) стовбура становить 4,9 м. Вік — приблизно 500 років. Висота 32 м. Площа крони 181 м². Фіто-санітарний стан задовільний (хлорозу, некрозу немає), крона не суховершить. Окремі дуплисті порожнини заплomboвані бетоном. У центральній частині стовбура розвивається дупло, в порожнині є гніздо шершнів. Дереву несе загрозу дубова губка, сірчано-жовтий трутовик, борошніста роса. Необхідним біотехнічним заходом є прибирання побутового сміття, від якого розвивається рудералізація. Виявлено велику дубову тлю *Lachnus roboris* (Linnaeus, 1758) довжиною до 7 мм, симбіонтом є теплолюбний вид мурах — *Camponotus lateralis* (Olivier, 1792). Дуб цінний як високопродуктивний генетичний резерват насіння особливої тонкопродовгуватої форми жолудів.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Володимира дуби». Об'єкт знаходиться поруч із парком «Межигір'я» та історико-культурним урочищем, гідрологічною пам'яткою природи місцевого значення «Дзвінкова криниця». Радіаційний фон у нормі, гамма-фон 9 МкР, бета-щільність 28 розпадів за секунду (МКС-05 Дозиметр-радіометр Ekotest

IP20 TEPRA). Едафотоп представлений лесовим ерозійним останцем. Тип ґрунту дерново-слабопідзолистий із присипкою SiO₂, суглинком. Ландшафти представлені слабохвилястими моренно-зандровими та зандровими з дерновопідзолистими ґрунтами, з борами і суборами. Абсолютна висота місцевості 136 м. Найвища точка 155,7 м н. р. м. Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°37'28,7" пн. ш. і 30°27'24,7" сх. д.

Повз дуби прокладено вимощену дерев'яними дошками стежку. На пагорбі з дубами ростуть: ясен, ліщина, граб, сосна звичайна, а в долині — вільха, осика, верба. Фіто-санітарний стан дерева задовільний (хлорозу, некрозу немає), крона не суховершить. Окремі дуплисті порожнини заплomboвані бетоном. Периметр (обхват) стовбура становить 4,4 м. З історичних записів відомо, що 18.06.1857 р. периметр становив 4,36 м. Вік — приблизно 400 років. Висота дуба 35 м. Площа крони 318 м². Дереву несе загрозу дубова губка, сірчано-жовтий трутовик, борошніста роса. Необхідним біотехнічним заходом є вилучення рудеральних адвентивних видів рослин (лобода біла, осот жовтий, злинка канадська). Другий дуб крилатий, верх зламаний, стовбур дуплистий. Поруч ростуть граб, сосна, дуб червоний, горобина, очиток Рупрехта, костриця поліська, осока вереснякова, чистотіл та ін. Периметр (обхват) стовбура становить 3,6 м. Вік — приблизно 300 років. Висота дуба черешчатого 25 м. Площа крони 95 м². Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°37'27,9" пн. ш. і 30°27'34,4" сх. д. Третій дуб — найменший. Поруч ростуть столітні сосни, клен, граб, шипшина собача та ін. За кілька метрів росте вид, занесений до Європейського червоного списку — глід український *Crataegus ucrainica* Rojars. Периметр (обхват) стовбура дуба становить 2,8 м. Вік — приблизно 250 років. Висота дуба черешчатого 20 м. Площа крони 48 м². Географічні координати місцезростання дуба черешчатого: 50°37'27,1" пн. ш. і 30°27'22,5" сх. д.

Перспективними об'єктами ПЗФ на території Київської області ми визначили: лісовий заказник місцевого значення «Сеньківський» (Бориспільський район, с. Сеньківка, 430 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Букринський плацдарм» (Кагарлицький район, с. Балико-Щучинка, 5 га), зоологічний заказник місцевого значення «Стайківські обрії» (Обухівський район, с. Витачів, Кагарлицький район, с. Стайки, 220 га), лісовий заказник місцевого значення «Михайлівсько-Рубежівський» (Києво-Святошинський район, с. Михайлівка-Рубежівка, 103,4 га), гідроло-

гічний заказник місцевого значення «Неграші-Музичі» (Києво-Святошинський район, с. Неграші, с. Музичі, 37,6 га), лісовий заказник місцевого значення «Дмитрівський» (Києво-Святошинський район, с. Дмитрівка, 180 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Руда долина» (Києво-Святошинський район, с. Личанка, 6,4 га), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Личанський парк» (Києво-Святошинський район, с. Личанка, 0,5 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Чорний ліс» (Києво-Святошинський район, с. Петрушки, 50 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Петрушківський ліс» (Києво-Святошинський район, с. Петрушки, 50 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Чабанівський» (Києво-Святошинський район, смт. Чабани, 11,0 га), лісовий заказник місцевого значення «Шандрівський ліс» (Миронівський район, с. Шандра, 40,0 га), ботанічний заказник місцевого значення «Миронівський» (Миронівський район, с. Центральне, 14,7 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Миньківський» (Сквириський район, с. Миньківці, 48,6 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Круглий острів» (м. Яготин, 10 га), регіональний ландшафтний парк «Яготинський імені Гетьмана Кирила Розумовського» (м. Яготин, 250 га).

Лісовий заказник місцевого значення «Сеньківський». Типовий мішаний, широколистяний тип лісу лісостепової зони на межі з Поліссям. *Quercus robur* L. займає 80% (75–100 р.). Із інших дерев представлені *Acer platanoides* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Fraxinus excelsior* L., *Pinus sylvestris* L., *Ulmus levis* L., *Tilia cordata* Mill., *Betula verrucosa* Ehrh., *Acer negundo* L., *Sorbus aucuparia* L., *Euonymus europaea* L. Трав'яного покриву майже немає, він перебуває в стадії відновлення за посушливих і затінених екологічних умов. Є крутини *Rubus saxatilis* L., *Rubus nessensis* W. Hall. Охороні підлягають фітоценози групи асоціації *Querceta (roboris) corylosa, Tilieta (cordatae) — Quercetum (roboris) caricosum (pilosae)*, які включені до Зеленої книги України. З видів Червоної книги України тут росте *Epipactis helleborine* (L.) Crantz. Регіональні рідкісні: *Campanula cervicaria* L., *Hepatica nobilis* Mill. Фауна представлена типовими, значно поширеними видами лісостепової зони: *Alces alces* L., *Cervus elaphus* L., *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L. До Додатка III Бернської конвенції включені *Glis glis* L., *Sitta europaea* L., *Certhia familiaris* L.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Букринський плацдарм». Територія є історико-археологічним меморіальним комплексом на пагорбі біля Канівського водосхо-

вища. Навколо комплексу деревно-чагарникову рослинність утворюють граб, дуб, берест, робінія, ясен, клен, верба тощо. Вздовж прокладених доріжок сформувалася класична сугетальна трав'яна рослинність. Трапляються лікарські рослини: цикорій, бузина, шавлія лучна. На меморіалі висаджено кілька декоративних кущових видів рослин. З Червоної книги України росте ковила пірчаста *Stipa pennata* L. До Додатка III Бернської конвенції включені *Parus major* L., *Carduelis carduelis* L., *Acantus cannabina* L. та інші птахи. Об'єкт високоестетичний, відкривається чудовий краєвид. До комплексу входять система пам'ятників, меморіал, історико-археологічна пам'ятка Місто-фортеця «Чучин» XI–XIII ст.

Зоологічний заказник місцевого значення «Стайківські обрії». Біля узбережжя річки Дніпро утворилися останцеві піщані острови поруч із Канівським водосховищем. На островах сформувалася ксерофітна, трав'яно-лучна злакова рослинність. По периметру на узбережжі ростуть більш гідрофільні види флори: верба, очерет, рогіз тощо. На відкритих галявинах росте посухостійка, близька до степової рослинність серед якої домінує кунічник. На островах є унікальні місця гніздування водоплавних птахів які охороняються Бернською конвенцією. Узбережжя островів цінне як осередок нересту й міграції іхтіофауни. Водяться колонії чапель, бакланів, мартинів. До Додатка III Бернської конвенції включені *Egretta alba* L., *Anser erythropus* L. (вид також охороняється згідно з Червоним списком МСОП), *Porzana parva* Scopoli, *Calidris alba* Pallas, *Sterna hirundo* L. (охороняються згідно з Бонською конвенцією). На регіональному рівні під охорону підпадають деякі види риб: *Petroleuciscus borysthenicus* Kessler, *Cottus gobio* L. Раніше вже була спроба створити орнітологічний заказник місцевого значення «Стайківські обрії» площею 212 га (Рішення Київської облради від 21.10.2010 р., № 866-35-V).

Лісовий заказник місцевого значення «Михайлівсько-Рубежівський». Сосновий бір високого бонітету в задовільному фітосанітарному стані. Тип лісу за Алексеевим-Погребняком — В2, свіжий сосновий суббір, бонітет II. Насадження (лісові культури) здебільшого монодомінантні, середній вік 5–65 років. Породний склад визначає *Pinus sylvestris* L. — 90%. Ростуть також *Salix aurita* L., *Populus tremula* L., *Betula verrucosa* Ehrh., *Acer platanoides* L., *Fraxinus excelsior* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Frangula alnus* L., *Sorbus aucuparia* L., *Malus sylvestris* Mill., *Quercus robur* L., *Q. rubra* Du Roi, *Prunus serotina* Ehrh. (останні два — інвазійні адвенти), *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch.

ex Woloschzc.) Klaskova, *Rubus idaeus* L., *Rosa canina* L., *Genista tinctoria* L., *Crataegus monogyna* Jacq. На відкритих піщаних галявинах росте *Silene lithuanica* Zapał., занесений до Європейського Червоного списку і Червоної книги України. До Зеленої книги України включено групу асоціацій соснових лісів зелено-мохових та чорницевих (*Pineta hylocomiosa*, *Pineta myrtillosa*). Фауна типова для поліських хвойних борів. З прохідних копитних трапляються *Alces alces* L., *Cervus elaphus* L., *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L. Різноманіття раритетної компоненти орнітофауни незначне: *Dryocopus martius* L., *Dendrocopos major* L.; обидва види охороняються згідно з Додатком III Бернської конвенції.

Гідрологічний заказник місцевого значення «Неграші-Музичі». Система ставів зосереджена в межах басейну р. Ірпінь. Ландшафти представлені заплавами водно-болотними, лучними угіддями. На узбережних ділянках росте типова гідрофільна рослинність: *Lemna trisulca* L., *L. gibba* L., *L. minor* L., *Spirodela polyrrhyza* (L.) Schleid., *Stratiotes aloides* L. тощо. У прибережній ділянці домінує *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha latifolia* L. та ін. У межах водойм наявні фітоугруповання із Зеленої книги України із *Nuphar lutea* (L.) Smith., *Nymphaea candida* J. et C. Presl. Тут ростуть також *Alisma plantago-aquatica* L., *Sagittaria sagittifolia* L., *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Ceratophyllum demersum* L. та ін. Вперше в 2015 р. у ставу біля с. Неграші В.В. Коніщук натрапив на вид з Червоної книги України пухирник — малий (*Utricularia minor* L.). Іхтіофауна різноманітна: *Leuciscus leuciscus* (Червона книга України), *Rutilus rutilus*, *Scardinius erythrophthalmus*, *Alburnus alburnus*, *Leucaspis delineatus*, *Cyprinus carpio*, *Carassius gibelio* ін. Два види риб охороняються згідно з Додатком III Бернської конвенції: *Rhodeus sericeus*, *Leucaspis delineatus*. У водоймах водяться земноводні, ракоподібні, молюски. Зафіксовані круговидні молюски (*Musculium lacustre* O.F. Müller), які свідчать про екологічну безпеку водойм і чистоту середовища. Трапляються чаплі, мартини. Каскад ставів має шлюзо-дамбову систему регулювання рівня гідрорежиму.

Лісовий заказник місцевого значення «Дмитрівський». Лісовий масив монодомінантних високобонітетних соснових насаджень. Заказник може стати резерватом високоякісного насіння сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.), оскільки фітосанітарний стан задовільний, лісотаксаційні показники оптимальні, а, окрім вирубування і засмічення, негативних екологічних чинників немає. Тип лісу за Погребняком-Алексеевим А2-В2, бонітет II. Породний склад визначає переважно сосна звичайна — 90%.

Ростуть також горобина, дуб звичайний і червоний, черешня пізня (останні два — інвазійні адвенти). Моховий покрив розріджений із домінуванням *Dicranum rugosum*, *Pleurozium schreberi*. На освітлених підвищеннях ростуть лишайники *Cladonia*, *Cetraria*. До Зеленої книги України включено групу асоціацій соснових лісів зелено-мохових (*Pineta hylocomiosa*). Водяться руди мурахи. У структурі екомережі — Поліський природний широтний екокоридор.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Руда долини». Водно-болотна і лучна рослинність долини домінує серед ріллі. Одні з найбільших фітоасоціацій формують очерет, рогіз, осока гостровидна, комиш лісовий. Серед регіональних рідкісних видів — *Juncus inflexus* L. До лікарських фіторесурсів належать ценози з м'ятою. Трапляється *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soo з Червоної книги України.

«Руда долини» має мальовничий вигляд і естетичну цінність, відіграє важливу гідрологічну роль у ландшафтній структурі агроугідь, зберігаючи острівці аборигенних видів флори і фауни.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Личанський парк». Територія використовується як місце для відпочинку. Це типовий сквер у населеному пункті. Основні деревні породи: липа, сосна, горобина, береза, груша. Особливу і специфічну форму мають деякі екземпляри сосни звичайної. Чагарниковий ярус відмічений лише по периметру з одного боку, де ростуть верби, горобина, бузина тощо. Територія має естетичну цінність у центрі населеного пункту, є місцем відпочинку жителів.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Чорний ліс». Типовий грабово-дубовий ліс лісостепової зони на межі з Поліссям. Домінує *Carpinus betulus* L. — 90%. Ростуть також *Quercus robur* L., *Betula verrucosa* Ehrh., *Acer platanoides* L., *Tilia cordata* Mill. Фітоценози грабово-дубових лісів охороняються згідно із Зеленою книгою України. Зокрема це асоціації: *Carpineto* — *Quercetum caricosum pilosae*, *Carpineto* — *Quercetum aegopodium*. Наявні види родини Orchidaceae (коручка чемерниковидна та ін.), які включені до Червоної книги України. Із регіональних рідкісних — *Equisetum hyemale* L., *Hepatica nobilis* Mill. З птахів виявлено: *Anthus trivialis*, *Troglodytes troglodytes*, *Hypoplais icternia* (види занесені до Додатка III Бернської конвенції). Біля озера є сліди бобрів, погризені та повалені дерева в ставу. На трав'яній рослинності зафіксовано равлика *Helix pomatia* L.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Петрушківський ліс». Основу двох лісових масивів формують високобонітетні наса-

дження сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) на дерново-підзолистих ґрунтах. Між масивами є невеликий став. Висота дерев 30 м, вік 70–80 років, діаметр стовбурів 40–50 см, бонітет I, тип лісу за Алексеевим-Погребняком — В2 (свіжий субір). Ростуть крушина, рокитник, липа, пізня черешня, купина, куничник тощо. До Зеленої книги України включено групу асоціації соснових лісів зеленомохових та чорницевих (*Pineta hylocomiosa*, *Pineta myrtillosa*). Фауна типова для поліських хвойних борів. Серед прохідних копитних трапляються *Alces alces* L., *Cervus elaphus* L., *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L. Паритетна орнітофауна: *Dryocopus martius* L., *Dendrocopus major* L. із Додатка III Бернської конвенції. Представлені борові лісові видами птахів: *Sitta europaea*, *Certhia familiaris*. Трапляються руді мурахи, що перебувають під охороною Бернської конвенції.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Чабанівський». Заказник використовується для відпочинку, рекреації. Територія являє собою мальовничі краєвиди двох озер (ставів) із прибережними лісовими масивами на пагорбах загальна площа — 11 га. У водоймах ростуть фітоценози з *Nuphar lutea* (L.) Smith, угруповання яких охороняються згідно із Зеленою книгою України.

Лісовий заказник місцевого значення «Шандрівський ліс». Урочище площею 40 га поблизу села Шандра. Це система пагорбів, ярів і балок, зарослих чагарниково-деревною, рідше — трав'яною рослинністю. Переважають грабово-дубові фітоценози. Тип ґрунту — сірий лісовий на лесі. Перепад висот рельєфу — від 137 в долині до 170 м н. р.м. на пагорбі. Шандрівський ліс є цілісним масивом із щільним чагарниковим ярусом. Є прояв водної ерозії, утворюються яри. Ростуть гриби — печериці, опеньки, дощовики та ін. Деревостан лісового угруповання утворюють дуб, ясен, клен, липа. Середній вік деревостану 55–65 років, висота до 20 м, зімкнутість крон 0,7–0,8. У минулому тут росли вікові дубові, дубово-грабові ліси, які були вирубані, заміщені похідними лісовими культурами. У лісовому масиві ростуть рідкісні види з Червоної книги України — *Lilium martagon* L., *Aconitum eulophum* Riechenb., *Primula veris* L., а в екоотпі між лісовими та степовими угрупованнями — регіональні рідкісні рослини *Bulbocodium versicolor*, *Iris hungarica*, *Fritillaria ruthenica*. Місцезнаходження рідкісного виду флори Європи *Bulbocodium versicolor* (Ker Gawl.) Spreng. в урочищі Шандрівський ліс залишилось єдиним на Київському плато, цей вид включено до Червоної книги України. Трапляються *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L. Орнітофауна має специфіку сільвато-

фільних видів. До Додатка III Бернської конвенції включено: *Glis glis* L., *Sitta europaea* L., *Certhia familiaris* L.

Ботанічний заказник місцевого (або загальнодержавного) значення «Миронівський». Урочище являє собою лучно-степову балку. Остепнені луки не викошуються і майже не використовуються в сільському господарстві. Водні ресурси зосереджено в межах басейну р. Росава. Найбільш розповсюдженими ґрунтами є чорноземи, сірі лісові типи на лесових породах. Ґрунтовий розріз 1 закладено в середній частині балкового схилу південно-східної експозиції похилом 20–25°. Поверхня ґрунту задерніла злаками і різнотрав'ям (реп'яшок, тонконіг, ковила).

Опис ґрунтового розрізу:

$H_e, \frac{0-25}{25}$, гумусово-елювіальний, темно-сірий, пілуватого-грудкуватий, сухий, щільний, суглинковий, коріння трав'яної рослинності, перехід поступовий;

$H_{pk}, \frac{25-50}{25}$, перехідний, сірий зі слабким палевим відтінком, грудкуватого-зернуватий, сухий, щільний, ходи черв'яків, копроліти, закипання від HCl з 25 см, легкий суглинок, перехід поступовий;

$P_{hk}, \frac{50-80}{30}$, перехідний горизонт, брудно-палевий, сухий, ущільнений, грудкуватого-пілуватого, ходи черв'яків, присипка карбонатів;

$P_k, \frac{80-100}{20}$, материнська порода, палевий, сухий, рихлий, в окремих місцях кротовини, легкий суглинок, кротовинний лес.

Тип ґрунту: чорнозем малогумусний слабозмийний на лесі.

Ґрунтовий розріз 2 закладено в середній частині балкового схилу північно-західної експозиції з похилом 20–25°. На схилі насадження акації білої і ясену 20–25 років. Лісова підстилка не сформована.

Опис ґрунтового розрізу:

$H_{dl}, \frac{0-75}{75}$, гумусовий делювіальний, темно-сірий, сухий, грудкуватого-пілуватого, рихлий, коріння деревної рослинності, ходи землерийок;

$H_{pk}, \frac{75-105}{30}$, перехідний, сірий зі слабким палевим відтінком, сухий, грудкуватого-пілуватого, коріння деревної рослинності, карбонати з глибини 105 см;

$P_{hk}, \frac{105-130}{25}$, слабогумусована материнська порода, брудно-палевий, сухий, грудкуватого, ущільнений;

$P_k, \frac{130-150}{20}$, материнська порода, палевий карбонатний лес.

Тип ґрунту: чорнозем, намитий на лесі.

Типова лісостепова лучно-степова рослинність на схилах балки. По боках полезахисні дубові лісосмуги з участю інших лісових культур. Унікальність території — це суцільне поширення асоціацій різних видів ковил на південних експозиціях схилів балки. Як відомо, всі види *Stipa* L. включені до третього видання Червоної книги України. Із видів які охороняються згідно з Європейським червоним списком, тут росте *Crataegus ucrainica* Pojark. Угруповання формацій *Amygdaleta nanae* та *Stipeta pennatae* внесені до Зеленої книги України. Лучні степи представлені угрупованнями формацій *Amygdaleta nanae*, *Festuceta valesiaca*, *Poeta angustifoliae*, *Stipeta pennatae*. На нижніх частинах схилів поширені кореневищно-злакові угруповання формації *Elytrigietta repentis*, які формують більш мезофітні, перехідні до лук фітоценози. Виявлено 17 рідкісних для Київського плато видів рослин. З них один вид — *Astragalus dasyanthus* Pall. внесено до Червоного списку МСОП та до Європейського Червоного списку. *Adonis vernalis* L. внесено до Додатка II «Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення» (CITES). Шість видів — *Astragalus dasyanthus* Pall., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam, *Fritillaria ruthenica* Wikstr., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill., *Stipa capillata* L., *S. pennata* L. — внесено до Червоної книги України. Рідкісними видами рослин для Київського плато є *Amygdalus nana* L., *Anemone sylvestris* L., *Carex humilis* Leys., *Cerasus fruticosa* Pall., *Clematis integrifolia* L., *Eremogone micradenia* (P. Smirn.) Ikonn., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Lathyrus pannonicus* (Jacq.) Carcke, *Ranunculus illyricus* L., *Salvia nutans* L. [7, 8]. Поруч із балкою розміщений Миронівський інститут пшениці ім. В.М. Ремесла НААН України. Неподалік у долині балки є став для риборозведення. Фрагмент первинного лучного степу площею понад 10 га відзначається значним флористичним і фітоценотичним різноманіттям і може вважатись еталонним. Заказник рекомендовано як загальнодержавний.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Миньківський». Долина р. Роставиці, лівої притоки р. Рось. Лісостепові ландшафти: лесова хвиляста почленована височина на кристалічних породах. Рівнини, складені лесоподібними суглинками на палеоген-неогеновій основі: хвилясті, високі, з чорноземами типовими та сірими або темно-сірими лісовими

ґрунтами під дубово-грабовими лісами. У межах струмка є кілька ставів (озер). У водоймах поширені фітоценози з *Nuphar lutea* (L.) Smith із Зеленої книги України. Територія має водоохоронне, ландшафтоутворююче значення. В цьому місці бере початок струмок, який впадає в р. Роставицю. У структурі екомережі — це Галицько-Слобожанський лісостеповий екологічний коридор.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Круглий острів». Півострів використовується як рекреаційне, рибальське урочище. У 1950–60 рр. територія була сільськогосподарським угіддям. А до цього тут росли грабово-дубові ліси з декоративними алеями, лучними галявинами. Ґрунтовий розріз закладено на вершині лесового останця площею 25 га. Поверхня ґрунту задернована злаками, різнотрав'ям, проєктивно покриття становить 100%.

Опис ґрунтового розрізу:

$H_e, \frac{0-25}{25}$, гумусово-елювіальний, темно-сірий, порохувато-грудкуватий, слабо ущільнений, присипка SiO_2 , легкосуглинистий, коріння трав'яної і дерев'яної рослинності, перехід поступовий;

$HE, \frac{25-50}{25}$, гумусово-елювіальний, світло-сірий, зернисто-дрібно-грудкуватий, зі значною кількістю присипки SiO_2 , слабо ущільнений, легкосуглинистий, коріння деревної рослинності;

$I_n, \frac{50-75}{25}$, ілювіальний, брудно-бурий, плямистий із затіканнями гумусу і присипки SiO_2 , крупно-горіхуватий, щільний, на структурних гранях червоно-буре лакування, перехід поступовий;

$IP, \frac{75-95}{20}$, перехідний горизонт, червоно-бурий, призмовидно-грудкуватий зі слабкими потоками колоїдів, перехід поступовий;

$P_i, \frac{95-110}{15}$, слабоілювіювана ґрунтоутворювальна порода, палево-бура, грудкувата, слабо ущільнена, перехід добре помітний по закипанню;

$P_k, \frac{110-130}{20}$, ґрунтоутворювальна порода, палевий карбонатний лес.

Тип ґрунту: сірий опідзолений на лесі.

Центральна частина урочища представлена здебільшого осоково-злаковими луками за участі різнотрав'я. Є штучні насадження дуба червоного, які потребують вилучення з метою відновлення аборигенних видів дендрофлори.

Центральна частина — різнотравна осоково-злакова лука. Із видів Європейського Червоного списку тут росте *Crataegus ucrainica* Pojark.

Регіональний ландшафтний парк «Яготинський імені Гетьмана Кирила Розумовського». Урочище знаходиться в межах м. Яготин та біля озера Супій. Територія використовується як охоронне зелене насадження міста, центр рекреації, екскурсій та відпочинку. Переважають фітоагрупування грабово-дубових аборигенних лісів, асоціації яких охороняються згідно із Зеленою книгою України. Є екзоти, декоративні види висаджені 200–300 років тому. Із видів Червоної книги України росте *Eriopactis helleborine* (L.) Crantz. Садівник Пельц сформував унікальні колекції тепличних рослин та композиції у відкритому ґрунті за досвідом лондонських і паризьких садів. Особливу цінність мають липова і каштанова алеї, яким майже по 300 років. На жаль, не повністю збереглися до наших часів колекції бузку і троянд. У лісовому масиві є локуси модрина сибірської, дуба червоного, клена цукристого та ін. Ці місця пов'язані з останнім гетьманом України Кирилом Розумовським, тут гостював Т.Г. Шевченко, звідси є вихідцем народна художниця Катерина Білокур. Річку Супій згадують у літописі «Повість временних літ» від 1085 р. На будівництві в маєтках з 1757 р. працював шотландський архітектор та інженер Адам Менелас. У північній частині Яготина в 1764 р. граф Яков де Парма заклав шовковичний сад. Німецький мандрівник Отто фон Гун позитивно описував річку Супій та унікальну колекцію рослин у 1806 р.: «Знайшов посеред України (Яготин) рослини з усіх частин світу...». У парку площею 200 га росло 200 видів екзотичних рослин. Усі будівлі оточували сади, оранжереї і теплиці, в яких вирощували тропічні рослини. Права сторона саду була з алеями, а зліва ріс первісний ліс. Регулярний парк спланував М. Амвросімов. Просто й оригінально закладено дві паралельні алеї — одна каштанова, друга липова із заходу на схід до берега річки Супій. До зимового будинку вела алея бузку, до літнього — алея троянд. Є згадки про ліцинову, каштанову, липову, горіхову алеї, виноградний сад.

Після смерті К. Розумовського його маєток перейшов у спадок його сину — дипломату, міністру Просвітництва Олексію Розумовському. Він захоплювався ботанікою і зібрав унікальну колекцію рослин, дерев і кущів з Європи, Америки, Азії. Саме йому Яготинський парк зобов'язаний найрідкіснішими своїми екземплярами, їх було висаджено 2000 видів (собур американський, якинар канський, каперсове дерево Ларди, наперстянка іспанська, агава, юстиція, гледичія, катальпа та ін.).

Розквіт садиби в Яготині припав на XVII–XIX ст. Палац був оточений великим пейзажним парком, залишки якого на початок XXI ст. становили 120 га. Парк облаштував професійний садівник, ландшафтний архітектор Пельц, який працював у садах Парижа, Лондона. Пізніше парк упорядковували садівники Омелянський із Варшави, місцеві майстри Диркач, Лавріненко, Комісар. Наприкінці XVIII ст. парк за рекомендаціями Н.А. Львова сформували за принципом поєднання двох стилів паркобудування — французького і англійського. Метою цього було збереження сільських красот із поєднанням міських пишнот.

З гостей та відвідувачів садиби були: громадський діяч О.В. Капніст, етнограф В.Л. Лукашевич, поет Є.П. Гребінка, художник В.І. Штернберг, філософ Г.С. Сковорода, письменник М.В. Гоголь, історик М.А. Маркевич, композитор М.І. Глінка, художник і поет Т.Г. Шевченко. Пейзажі парку XVIII ст. зображені на картинах П.Я. Лазарева «Дорога на Яготин», «Озеро у парку» та ін.

Для туристів парку цікаво ознайомитися з унікальним Яготинським нотним зібранням. На теренах України Яготинська музична бібліотека — принаймні єдина збережена, що сформована ще наприкінці XVIII ст. Унікальними в ній є твори та імена популярних тоді композиторів Арканджело Кореллі, Джузеппе Тартіні, Йозефа Гайдна, Франческо Марлаккі, Моцарта, синів Йогана Себастьяна Баха. Знайдено рукописні копії творів короля Пруссії Фрідріха II, аматора-виконавця і прихильника гри на флейті.

До системи еколого-освітніх стежок, краєзнавчих маршрутів увійде відновлюваний Свято-Троїцький Собор, Яготинський державний історичний музейний комплекс. Експозиція музею розміщена в 14 залах, має 7 відділів: «Картинна галерея», «Флігель Тараса Шевченка», музей етнографії у м. Яготин, археологічний музей «Добраничівська стоянка» с. Добраничівка, Меморіальний музей-садиба народної художниці України Катерини Білокур у с. Богданівка, Краєзнавчий музей імені А.Г. Кравченка в с. Сулимівка, Краєзнавчий музей с. Капустинці. В парку багато пам'яток: Т.Г. Шевченку, М.В. Гоголю, С.Т. Ріхтеру, К.В. Білокур, декабристам, невідомому солдату, ліквідаторам-чорнобильцям, воїнам-інтернаціоналістам, стоять козацькі кам'яні хрести.

Нині доречно відновити ботанічний сад за переліком видів, які тут висаджувалися раніше. Регіональний ландшафтний парк стане осередком екопросвітництва, центром історико-культурного туризму.

ВИСНОВКИ

Систематизовано інформацію структури природно-заповідного фонду Київської області, запропоновано створити 22 нові об'єкти. Викладено загальну частину науково-дослідних робіт з розроблення проектів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та організації їх територій в Київській області. Підготовлено наукові обґрунтування та визначено оптимальні категорії природозаповідання. Відповідно до обґрунтувань створення нових об'єктів та територій природно-заповідного фонду, це дасть змогу забезпечити збереження унікальних природних об'єктів на території Київської області та в подальшому збільшити відсоток природоохоронних земель Київщини та України в цілому.

Наукові обґрунтування здійснено на підставі експедицій, досліджень, спостережень, які проводили висококваліфіковані спеціалісти у сфері природно-заповідної справи. В результаті експедицій та спостережень отримано інформаційний та аналітичний матеріал щодо характеристики природоохоронної, наукової, естетичної та іншої цінності природних об'єктів, що пропонуються для заповідання, відомості про місцезнаходження, розміри, характер використання, власників та користувачів природних ресурсів, а також відповідний картографічний матеріал (детальна інформація представлена в звітах НДР за 2015 р.). Для більшості проєктованих об'єктів ПЗФ пропозиції природоохоронного режиму подібні: встановлення інформаційних аншлаків, фітосанітарні заходи, заборона суцільних рубок, облаштування сміттєвих баків, урн, налагодження інфраструктури для відвідувачів, розроблення схем екологічних стежок, обмеження і регулювання рекреації, проведення еколого-просвітницької роботи, заборона проїзду автотранспорту, заборона будівництва і порушення рельєфу, очищення від сміття, обгородження мурашників, вилучення адвентивних видів біоти, фоновий моніторинг рідкісних видів, розроблення охо-

ронних зобов'язань, заборона масового випасу великої рогатої худоби та інших тварин, заборона розорювання, відновлення полезахисних лісосмуг, закладання науково-дослідних стаціонарів, забезпечення охорони старих і дуплистих дерев, обмеження сільватизації, запобігання фітоінвазіям, протипожежні заходи, розроблення проектів організації територій. Розвиток природно-заповідної справи в Київській області має стати одним з найважливіших пріоритетів довгострокової державної екологічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Комплексний атлас України. — К.: ДНВП «Картографія», 2005. — 96 с.
2. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.
3. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 600 с.
4. *Коніщук В.В.* Червона книга Київської області / В.В. Коніщук, С.Л. Мосякін, П.М. Царенко та ін. // Агроєкологічний журнал. — 2012. — № 3. — С. 46–58.
5. *Коніщук В.В.* Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник у системі Пан'європейської екомережі / В.В. Коніщук // Агроєкологічний журнал. — 2016. — № 1. — С. 71–81.
6. Природно-заповідний фонд Київської області / О. Василюк, В. Костюшин, К. Норенко та ін. — К.: НЕЦУ, 2012. — 338 с.
7. *Мельник В.І.* Рослинний покрив перспективних до заповідання лучно-степових ділянок Київського плато / В.І. Мельник, В.В. Гриценко, М.І. Парубок // Заповідна справа в Україні. — Том 12. — Випуск 1. — 2006. — С. 77–82.
8. Степи Київської області. Сучасний стан та проблеми збереження. Серія: Збережемо українські степи / І. Парнікоза, О. Василюк, Д. Іноземцева та ін. — К.: НЕЦУ, 2009. — 160 с.
9. Зелена книга України / Під ред. Я.П. Дідуха. — К.: Альтерпрес, 2009. — 448 с.
10. The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habits (Bern Convention), 1979. — 200 p.